

Sosiaali- ja terveysministeriö
Kuulemistilaisuus
4.11.2014

Lausunto lain lastenhoidon tuista kuulemistilaisuudessa

Tässä lausunnossa otetaan kantaa lakiin lastenhoidon tuista monimuotoisten perheiden osalta.

Kokonaisuus

Monimuotoiset perheet -verkoston näkemys on, että kotihoidon tuen jakaminen vanhempien kesken on lähtökohtaisesti ongelmallinen ratkaisu, sillä yrityksistä huolimatta laissa ei pystytä käytännössä riittävästi huomioimaan perheiden monimuotoisuutta.

Koska uudistuksella ei käytännössä voida vaikuttaa hoitovapaa-oikeuteen, riskinä on, että perheessä pienempituloinen osapuoli jää kotihoidontuen jakamisesta huolimatta kotiin hoitamaan lasta hoitovapaalle, mutta ei saa tästä minkäänlaista korvausta eikä eläkekertymää. Tästä syystä uudistuksen sukupuolivaikutusten arviointi olisi ehdottomasti ollut syytä tehdä hyvissä ajoin.

Oikeuden kotihoidontukeen sitominen huoltajuuteen ja tuen jakamisen pakottaminen nimenomaan huoltajien välille on monimuotoisten perheiden kannalta monella tapaa hankala ratkaisu. Tilanne on heikennys nykytilaan, jossa lasta on voinut jäädä hoitamaan myös muu kuin lapsen vanhempi tai huoltaja. Tämän ratkaisun aiheuttamia hankaluuksia käsitellään tarkemmin alla erilaisten perhemuotojen kannalta.

Yksityiskohtaiset huomiot

Etävanhemman asema

Verkosto kiittää uudistusta siitä, että se huomioi etävanhempien aseman ja mahdollistaa etävanhemman hoitovapaalla olemisen. Tämä on erinomainen linjaus etenkin eron kokeneiden perheiden ja uusperheiden kannalta. Kuitenkin etävanhemman kotihoidontuen sitominen huoltajuuteen on joidenkin sateenkaariperheiden kannalta ongelmallinen ratkaisu, sillä perheissä on tilanteita, joissa juridiselle etävanhemmalle ei ole haettu huoltajuutta vaan lapsen huoltajina toimivat hänen lähivanhempansa.

Yhden vanhemman perheet

On hyvä, että esitetystä uudistuksesta mahdollistetaan edelleen lapsen ainoana huoltajana toimivalle vanhemmalle kotihoidontuen saaminen koko hoitovapajakson ajalta. On myös hyvä, että etävanhemmalla, joka on huoltaja, on oikeus olla hoitovapaalla ja nostaa kotihoidontukea. Yhden vanhemman perheiden näkökulmasta etävanhemman kotihoidontuen

pitämisen tulisi kuitenkin perustua vanhempien väliseen sopimukseen. Huoltajuus ei ole järkevä peruste, jolla erottaa ne etävanhemmat, joilla on oikeus kotihoidontukeen niistä, joilla ei ole oikeutta. Huoltajuus ei myöskään ole oikea tapa jakaa sitä, kenen kanssa lähivanhemman on jaettava kotihoidontukijakso. Huoltajuuteen sitomisen sijaan kaikilla etävanhemmilla ja heidän lisäksi lapsen huoltajilla, jotka asuvat lapsesta erillään, tulisi olla oikeus kotihoidontukeen. Kahden kodin perheissä kotihoidontuen jakamiseen ei kuitenkaan pitäisi pakottaa, vaan jakamisen tulisi perustua vanhempien väliseen sopimukseen.

Uusperheet

Uusperheiden osalta etävanhemman mahdollisuus kotihoidontuen pitämiseen on olennainen parannus nykytilanteeseen. Kuitenkin myös uusperheiden osalta hankalia tulkintatilanteita saattaa syntyä siitä, että kotihoidontuki sidottu nimenomaan hoidettavan lapsen huoltajuuteen. Esimerkiksi uusperheessä, jossa toinen vanhempi jää kotiin hoitamaan parin yhteistä lasta, perheellä ei ole oikeutta sisarkorotukseen, jos hän samalla hoitaa myös puolison edellisestä liitosta olevaa alle kolmevuotiaista lasta, jonka huoltaja hän ei ole. Tällöin tulee periaatteessa sovellettavaksi yksityisen hoidon tuki, johon siihenkään ei ole oikeutta, mikäli uusperheen vanhemmat ovat keskenään naimisissa tai avoliitossa ja lapsi on kirjoilla heidän luonaan.

Adoptioperheet

Adoptioperheiden kannalta uudistuksen keskeinen ongelma on se, että perheellä on oikeus perhevapaisiin edelleen käytännössä useimmissa tapauksissa vain kaksi vuotta siitä hetkestä, jolloin lapsi on sijoitettu perheeseen. Tämä asettaa adoptiolapset eriarvoiseen asemaan perheeseen syntyvien lasten kanssa.

Kun kotihoidontukijakso vielä pakotetaan jakamaan vanhempien kesken, on useimmissa tapauksissa maksimiaika, jonka yksi vanhempi pystyy olemaan lapsen kanssa kotona, puolitoista vuotta, mikä on puoli vuotta lyhyempi aika kuin nykytilanteessä. Adoptioperheissä perhevapaiden jakamiseen suhtaudutaan periaatteessa myönteisesti, mutta adoptiolasten erityisten tarpeiden ja usein useastikin rikkoutuneiden varhaisten kiintymyssuhteiden vuoksi on lapsia, joiden edun mukaista olisi ehdottomasti, että sama ihminen voisi tarvittaessa häntä kotona koko perhevapaajakson, etenkin kun tämä jakso käytännössä on vuoden lyhyempi kuin muiden lasten kohdalla.

Adoptioperheiden kotihoidontukea ei pidä jakaa vanhempien kesken lain nojalla, ellei tukikautta samalla pidennetä siten, että tukea voidaan nostaa siihen asti, kunnes lapsen perheeseen sijoittamisesta on kulunut kolme vuotta.

Adoptioperheiden kannalta ongelmallinen linjaus on myös eläkekertymän osalta työeläkelain ratkaisu, että yli 3-vuotiaan lapsen hoitaminen kotihoidon tuella ei kerrytä eläkettä. Tämä asettaa useat lastaan kotona hoitaneet adoptiovanhemmat pitkälläkin tähtäimellä eriarvoiseen asemaan muiden vanhempien kanssa.

Monikkoperheet

Monikkoperheiden eli kaksosten ja kolmosten vanhempien perheiden kohdalla kotihoidontuen jakamisen ongelmat tiivistyvät siihen, että lapset syntyvät usein ennenaikaisesti ja ovat siksi varhaislapsuudessaan infektioherkkiä, samalla kun perheiden taloudellinen kuormitus on tavallista huomattavasti suurempi silloinkin, kun lapsilla on kaksi huoltajaa vastaamassa heidän kustannuksistaan.

Suurempituloisen vanhemman jääminen kotihoidontuelle ajaisi käytännössä perheen talouden usein riskirajoille. Tämä saattaa johtaa ratkaisuihin, joissa monikkolapset laitetaan päivähoitoon pienituloisemman vanhemman kotihoidontukikauden päättyessä, mikä ei välttämättä ole lapsen edun mukaista.

Monikkoperheiden osalta on ongelmallista, että vain yksi monikkolapsista oikeuttaa täysimääräiseen hoitorahaan, kun samaan aikaan syntynyt sisarus oikeuttaa vain sisarkorotukseen. Kaikista samaan aikaan syntyneistä sisaruksista tulisi olla oikeus täysimääräiseen hoitorahaan siihen asti kunnes lapset täyttävät kolme vuotta.

Monikkoperheiden osalta tulisi myös varmistaa ja selkeästi lakiin kirjata, kuinka perheille kuuluva pidennetty vanhempainraha (60 päivää kaksosista, 120 päivää kolmosista jne.) huomioidaan laskennallista kotihoidontukikautta laskettaessa. Nämä perhevapaat voidaan pitää perheiden valitsemalla tavalla joko vanhempainvapaiden perään tai vaihtoehtoisesti yhtä aikaa toisen vanhemman äitiysraha- tai vanhempainrahakauden aikana tai osin molemmilla tavoilla. Laskennallinen tukikausi tulisi laskea siitä päivästä lähtien, kun perheiden vanhempainrahakausi tosiasiallisesti kunkin perheen osalta päättyy.

Lapsikuolemaperheet

Lapsen kuolema on perheelle aina kriisi. Jos lapsi kuolee vanhemman hoitaessa tätä kotona kotihoidontuella, lapsen kuolema merkitsee samalla myös sitä, että oikeus kotihoidontukeen lakkaa. Kriisitilanteessa perheen taloudellisen tilanteen muutos lisää inhimillistä kärsimystä. Kotihoidon tukea maksetaan nykytilanteessa lapsen kuoleman tapauksessa sen kuukauden loppuun, jonka aikana lapsi on kuollut. Tukeen olisi syytä saada lapsen kuoleman tilanteessa kahden kuukauden siirtymäaika, jonka aikana perhe voisi vielä saada vielä kotihoidontukea. Tämä tekisi tilanteesta inhimillisemmän perheelle, vähentäisi sairauslomien tarvetta ja helpottaisi työnantajan asemaa tilanteessa, jossa työntekijä olisikin yllättäen palaamassa töihin aiemmin kuin suunniteltu.

Mikäli lapsen kuoleman jälkeen joudutaan tilanteeseen, jossa kotihoidon tukea olisi oikeus periä takaisin, takaisinperintää tulisi aina harkita perhekohtaisesti. Laki mahdollistaa nykytilanteessa takaisinperinnästä

luopumisen, mikäli tämä katsotaan kohtuulliseksi eikä aiheeton maksaminen ole johtunut tuen saajan tai hänen edustajansa vilpillisestä menettelystä tai jos aiheettomasti maksettu määrä on vähäinen.

Sateenkaariperheet

Sateenkaariperheiden kannalta on ongelmallista, että oikeus kotihoidontukeen on sidottu aina huoltajuuteen. Naisparin avoparien perheissä toisen osapuolen huoltajuus on nykytilanteessa aina riippuvainen käräjäoikeuden päätöksestä ja se on erikseen haettava. Avoparin osapuolella ei myöskään ole mahdollista tulla vanhemmaksi sisäisen adoption kautta. Huoltajuutta koskevat käräjäoikeuden ratkaisut ovat olleet vaihtelevia eri käräjäoikeuksissa, ja vaikka valitusmenettelyn kautta huoltajuus on hovioikeuksissa myönnetty, prosessit ovat näissä tilanteissa niin pitkiä, että usein kotihoidontukikausi on jo käynnissä ennen kuin huoltajuus on saatu lopullisesti vahvistettua. Avoliitossa oikeus kotihoidontukeen pitäisi kaikissa perheissä olla avoliiton perusteella, ei huoltajuuteen sidottuna.

Mahdollisuus etävanhemman kotihoidontukeen palvelee sateenkaariperheitä joissain tilanteissa paremmin kuin nykytilanne. Useamman kuin kahden tosiasiallisen vanhemman perheissä etävanhemmalla on usein halukkuutta jäädä osaltaan kotiin hoitamaan lasta. Kuitenkin tässäkin tapauksessa tuen sitominen huoltajuuteen on ongelmallista. Vaikka Suomen laki periaatteessa mahdollistaa useamman kuin kahden huoltajan vahvistamisen lapselle, nämä ratkaisut ovat olleet korkeampiakin oikeusasteita myöten vaihtelevia. Perheiden kannalta ei siis ole mahdollista näissä tilanteissa ennakoida, kuka olisi oikeutettu kotihoidon tukeen ja koska ratkaisu tähän saadaan. Tämä on selkeä huononnuks nykytilaan nähden, jossa huoltajuus ei ole ehtona kotihoidontuen saamiselle. Tämäkin asia olisi ratkaistavissa suurelta osin sillä, että avoliitto tai rekisteröity parisuhde lapsen juridisen vanhemman kanssa olisi itsessään peruste kotihoidontuen saamiselle.

Lisätietoja:

Anna Moring
Projektipäällikkö
Monimuotoiset perheet -verkosto
Kaikkien perheiden Suomi -hanke
anna.moring@monimuotoisetperheet.fi
050 3750832

Monimuotoiset perheet -verkosto on kymmenen suomalaisen perhejärjestön yhteistyöverkosto, johon kuuluvat Adoptio-perheet ry, KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry, Lapsettomien yhdistys Simpukka ry, Monikulttuuriyhdistys Familia Club ry, Perhehoitoliitto ry, Sateenkaariperheet ry, Suomen Monikkoperheet ry, Suomen Nuoret Lesket ry, Suomen Uusperheiden Liitto ry ja Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry.

Verkosto koordinoi Kaikkien perheiden Suomi -hanketta, jonka tehtävänä on kerätä ja levittää tietoa monimuotoisten perheiden erityistilanteista.

www.monimuotoisetperheet.fi